

Пахомов Ілля Володимирович,

старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту

Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Національної академії педагогічних наук України

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Науковий інтерес до проблеми становлення соціальної відповідальності особистості зумовлений відсутністю в науковому дискурсі її цілісної психологічної концепції, обґрунтованості психологічних закономірностей, механізмів та чинників її становлення, глибокого її осмислення як психологічного феномену, як індивідуального переживання та усвідомлення особистістю своєї соціальної відповідальності [1, с. 61; 3, с. 35; 6, с. 73].

У структурі соціальної відповідальності педагогічних працівників закладів професійної освіти (далі – ЗПО) можна визначити наступні компоненти: когнітивний, афективний, ціннісно-мотиваційний, а також конативний [2, с. 38; 7, с. 65;].

Показниками сформованості соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО за когнітивним компонентом є соціальна поінформованість та соціальна обізнаність; за афективним – позитивні почуття, емоції та стани, пов'язані з професійною діяльністю; за ціннісно-мотиваційним – професійна спрямованість (професійні мотиви, переконання, ідеали та цінності); за конативним – соціальна самостійність (уміння передбачати та прогнозувати наслідки своїх дій), здатність до рефлексії та емпатії, соціальна активність [4, с. 74; 5, с. 15;].

Актуальність дослідження психологічних особливостей розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників закладів П(ПТ)О зумовлена: значущістю психологічного впливу педагогічних працівників на

здобувачів П(ПТ)О; недостатнім вивченням психологічних особливостей розвитку соціальної відповідальності саме педагогічних працівників закладів П(ПТ)О порівняно з іншими категоріями осіб; браком надійних, ефективних та перевірених програм та технологій розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників закладів П(ПТ)О.

Мета дослідження: визначити психологічні особливості та розробити засоби розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО. Одним із завдань дослідження є розробка та апробація програми розвитку громадянської ідентичності педагогічних працівників ЗПО.

Метою розробки даної тренінгової програми є розвиток соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО на засадах екзистенційної психології та притчатерапії. Зміст даної тренінгової програми відображає сучасні тенденції з розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО, містить інформацію щодо сутності цього феномену, методики організації та проведення тренінгових занять в умовах сучасного закладу професійної освіти на засадах компетентнісного підходу.

Основні положення даної тренінгової програми носять як науково-методичний, так і практично-зорієнтований характер і покликані сприяти більш чіткому та систематизованому уявленню про методику розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО.

Програма розроблена на засадах екзистенційної психології та притчатерапії, кількість прихильників практичного застосування яких останніми роками в Україні значно зросло. Це пояснюється, передусім, їх результативністю, завдяки якому за відносно короткий термін відбуваються позитивні зміни у поведінці людини. Участь у Програмі слугує ефективним інструментом розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО. Учасники замислюються над цінністю соціальної відповідальності, набувають знань та вмінь щодо її розвитку. Екзистенційний підхід вимагає від фахівців зваженого та уважного ставлення до розвитку соціальної відповідальності особистості. Безперечно, визнання значущості цінності соціальної відповідальності є необхідною умовою впровадження Програми.

Програма призначена для роботи з педагогічними працівниками ЗПО різного віку та статі, які прагнуть розвинути власну соціальну відповідальність, навчитися на її основі приймати соціально-відповідальні рішення, визначати мету і планувати позитивні зміни у житті. Мета тренінгової програми – усвідомлення учасниками необхідності розвитку власної соціальної відповідальності, навичок конструктивного соціально-відповідального мислення, саморегуляції, рефлексії, цілепокладання і планування, а також сприяння позитивним змінам у поведінці.

Завдання програми: сформувати усвідомлення необхідності розвитку власної соціальної відповідальності; сформувати розуміння власної відповідальності за керування своїм життям; сформувати усвідомлення цінності відповідальності як рушійної сили людини; сформувати розуміння процесу розвитку соціальної відповідальності і їх впливу на життя людини; надати інформацію щодо основних технологій розвитку соціальної відповідальності; сприяти розумінню учасниками важливості правильної постановки цілей та визначення шляхів їх досягнення, планування змін у своєму житті.

Позитивна динаміка всіх учасників групи визначається шляхом постійного спостереження за їх поведінкою та реакцією на навчальний матеріал, а також аналізу заповнення ними оцінювальних форм.

Навчально-методичний комплект Програми складається з методичного посібника для ведучого. Матеріали Програми подано у вигляді серії з 12 послідовних занять. Кожне заняття триває дві академічні години (90 хв.) і складається з трьох частин: вступна частина: привітання учасників Програми, повторення матеріалу попереднього заняття, роз'яснення незрозумілого; основна частина: огляд поточного заняття, представлення нового теоретичного матеріалу, інтерактивні вправи; підсумок заняття: підбиття підсумків, оцінювання кожним учасником своєї роботи, матеріалу Програми і роботи ведучого.

Теми занять Програми: «Особистісні якості», «Відповідальний вибір», «Відповідальність за життя», «Відповідальність за щастя», «Відповідальність за сім'ю», «Свобода та відповідальність», «Любов та відповідальність», «Дружба

та відповідальність», «Відповідальність за результати педагогічної праці», «Відповідальність за прожитий час», «Відповідальність за професійне самовдосконалення», «Відповідальність за Батьківщину», «Моральна відповідальність педагогічних працівників», «Дисциплінарна відповідальність педагогічних працівників», «Адміністративна відповідальність педагогічних працівників», «Кримінальна відповідальність педагогічних працівників», «Підсумкове».

Основна форма проведення заняття – тренінг, що дозволяє учасникам обмінюватися інформацією з іншими у групі, вчитися висловлювати свою думку, розвивати та відпрацьовувати на практиці необхідні навички. У процесі тренінгу інформація засвоюється швидше, тому що учасники мають змогу обговорити те, що є незрозумілим, поставити питання й одразу застосувати отримані знання на практиці, формуючи відповідні поведінкові навички.

Групова робота в межах тренінгу реалізується у різних формах, що охоплюють інформаційні повідомлення та презентації ведучого, пошук творчих ідей за допомогою «мозкового штурму», бесіди та обговорення, роботу в групах, рольові ігри, перегляд та обговорення відео, прослуховування та обговорення психотерапевтичних притч. Також можливе застосування інших форм роботи, що дають учасникам можливість закріпити здобуті теоретичні знання на практиці. Вибір форми залежить від особливостей конкретної групи та можливостей ведучого.

До моменту входження учасників у Програму бажано провести індивідуальну роботу з ними з метою ознайомлення зі змістом, метою Програми та очікуваним результатом, а також графіком відвідування занять. Необхідно врахувати, що впродовж проходження Програми деякі учасники матимуть потребу у додатковій увазі з боку спеціалістів, тому необхідно забезпечити їх своєчасну підтримку та надавати кваліфіковану допомогу (наприклад, забезпечення психологічною підтримкою).

Упродовж проведення Програми бажано підтримувати зв'язок зі спеціалістами, залученими до співпраці (психологами, соціальними працівниками), для відстеження змін у поведінці учасників. З метою

закріплення позитивних результатів та відстеження ефективності Програми, проводити зустрічі з учасниками, залученими до роботи з ними (наприклад, після проходження програми через 3 та 6 місяців).

Оптимальний розмір групи – 6-8 осіб. Рекомендована періодичність занять – не рідше одного разу на тиждень. Позитивно впливає на динаміку групи та розгляд тем Програми наявність ведучого, який є особою, що сприятиме формування у учасників позитивної моделі цінностей.

Основні вимоги до ведучого: базова психологічна чи педагогічна освіта; ознайомлення з основами екзистенційного підходу, оволодіння матеріалами тренінгової програми; володіння знаннями, вміннями та навичками тренінгової роботи; дотримання вимог етичного кодексу психолога, зокрема збереження конфіденційності інформації, отриманої від учасника.

Таким чином, розроблена тренінгова програма сприяє розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО, які, у свою чергу, сприяють розвитку соціальної відповідальності здобувачів професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Баранова С.В. Особистісна зрілість та відповідальність: соціально-психологічний аспект: монографія. Київ: Інтерконтиненталь-Україна. 2020. 364 с.
2. Кравченко О. О. Психологія відповідальності особистості: монографія. Харків : Діса плюс, 2021. 400 с.
3. Лукашов О. О. Психологія соціальної відповідальності особистості в період суспільних трансформацій: монографія. Київ: ПВТП «LAT&K», 2024. 349 с.
4. Максименко С. Д., Осьодло В. В. Психологія відповідальної поведінки особистості : монографія. Київ : Міленіум, 2020. 284 с.
5. Савчин М. М. Психологія відповідальної поведінки: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. 400 с.
6. Садова М. А. Психологічні складові професійної відповідальності особистості : монографія. Одеса : Букаєв В.В. 2018. 434 с.

7. Сухенко Я. С. Психологічні механізми розвитку відповідальності особистості: монографія. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. 350 с.